

הגאון רבי ש. י. נסים קרליץ שליט"א*
ראש הכולל

הערות בעניני שבת

אוצר החכמה

מזויים. עכ"ל. הד"מ פי' בדעת הר"ן דס"ל דאף
צבע"ח המזויים אינו מותר לטלטל אלא"כ יש לו
אוחס צע"ח. ודלא כרי"ף ורמב"ם, וע"כ כתב
צה"ה דלפי"ז מותר לטלטל עצמות היינו כיון
דנקטינן כדעת הרמב"ם, (מ"צ ס"ק קכ ועי'
צה"ל ד"ה צ"י).

מבואר דקיי"ל דהראוי לצע"ח המזויים א"צ
שיהא לו כאלו צע"ח, ובלבד שיהיו
מזויים. ובגדר מזויים כתב המ"צ ס"ק קיט
דזעינן שיהיו מזויים אלל רוב בני אדם, ולאפוקי
מינים שרק עשירים מגדלים אוחס. משמע
מפשטות לשונו דרוב צ"א יש להם כאלו צע"ח.
אמנם אין נראה כן, דבשעה"ל כתב המקור
רמב"ם ומוכח מהגמרא. והכוונה לד' הר"מ
הנ"ל שכ' שאין אלו וכיו"צ מזויין אלל רוב בני
אדם. והנה להמבואר לעיל היינו משום דלא
קיי"ל דכל ישראל בני מלכים הם, משמע דלמ"ד
בני מלכים הם חשיב מזוי אלל רוב צ"א. וק' דהא
חזינן דרוב בני מלכים הכולל את סוג בני מלכים
דכל ישראל אין מגדלין נעמיות. אלא עכ"ל
דהפי' הוא שצריך להיות מזוי אלל צ"א כאלו
צע"ח. ובני מלכים מזוי שמגדלין נעמיות,
ונחלקו אי כל ישראל חשיבי בכלל בני מלכים או
שהם סוג אחר מבני מלכים, ואי חשיבי בני מלכים
סגי במה שיש בני מלכים המגדלין, אלל כיון
דקיי"ל דאינם נחשדין בני מלכים ע"כ צעינן

א) שבת קכח א' רשצ"ג אומר אף מטלטלין
שצרי זכויות מפני שהוא מאכל
לנעמיות. אמר ליה רבי נתן אלא מעתה חבילי
ומורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין, ורשצ"ג
נעמיות שכיחי פילים לא שכיחי. אמר אחימא
והוא דאית ליה נעמיות, אמר רב אשי לאחימא
אלא דקאמר ליה ר' נתן לרשצ"ג חבילי ומורות
יטלטל מפני שהוא מאכל לפילין אי אית ליה פילין
אמאי לא, אלא ראוי ה"נ ראוי. אמר חבילי רשצ"ג
ור"ש ור' ישמעאל ור"ע כולהו ס"ל כל ישראל
בני מלכים הם, רשצ"ג הא דאמרן ופסק
הרמב"ם פכ"ו הי"ז דלא כרשצ"ג. וז"ל אין
מטלטלין שצרי זכויות אע"פ שהן מאכל לנעמיות
ולא חבילי ומורות אע"פ שהן מאכל לפילים ולא
את הלוף אע"פ שהוא מאכל לעורצים מפני שאין
אלו וכיו"צ מזויין אלל רוב בני אדם. עכ"ל. וכתב
ה"ה דדברי רשצ"ג העמידו בגמ' בשיטה דקסבר
כל ישראל בני מלכים וראויים לגדל עופות שאינם
מזויים ואין הלכה כמותו.

05/09/2018

ב) שו"ע סי' שח סכ"ט כ' וז"ל כל שהוא ראוי
למאכל חיה ועוף המזויים מטלטלין
אותו ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינן
מזויים אם יש לו מאותו מין חיה או עוף מותר
לטלטל מאכל הראוי לאותו המין וא"ל אסור,
הגה, ולפי"ז מותר לטלטל עצמות שנחפרקו מן
הבשר מע"ש אם ראויים לכלבים דהא כלבים

* משעורי הרב שליט"א נרשם ע"י א' השומעים

ז) שבת קכז ז אמר חזי הכי קאמר כל הכלים ניטלין בשבת ודלחומיהן עמהן חע"פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת, ואי נתפרקו בשבת פשוט יותר דניטלין משום דמוכנין אגז אציהן.

ובתבו התוס' ד"ה אדרצה, דלעניין שצרי כלים שראויים עדיין למלאכה כל דהו אס נשצר בע"ש פשוט יותר שאינו מוקצה משא"כ בנשצר בשבת אסור טפי דהוה נולד, משא"כ הכא שעומד להתחצר חסוב עומד למלאכה הראשונה ולא הוה נולד.

והנה הפמ"ג פי' צד' התוס' דאס עומד להתחצר חשיב מוכן אגז אציו אף דאין ראוי כלל למלאכה השמא, דמ"מ חשיב מוכן אגז אציו. וכ"פ צמ"צ סי' שח ס"ק לה. ול"ע בסבא דאף אס יש לו שס כלי אגז אציו מ"מ אינו ראוי למלאכה כלל ואמאי לא יהא מוקצה מחמת גופו. וצד' התוס' אין מוכרח צד' הפמ"ג די"ל דכ"כ רק לענין דלא חשיב נולד כיון דעדיין שס כלי עליו אגז אציו אצל לא לעניין להתירו בטלטול כשאינו ראוי צפ"ע לכולם.

והעולם נוהגין איסור בכפתור הנחלש מן הצד בשבת להחשיבו למוקצה. ולד' הפמ"ג לכאורה יש להתיר, וי"ל דטעם המנהג כנ"ל. עוי"ל דאף להפמ"ג הוא דווקא בעומד להתחצר לכלי זה משא"כ כפתור להכפתורים הפשוטים אין עומדין להתחצר דווקא לצד שנפלו ממנו. וע"ע תורי"ד דדווקא כשא"ל מעשה אומן לחצרו.

ג) סי' שמ סעי' ג המוחק דיו שע"ג הקלף או שעוה שעל הפנקס אס יש צמקומו כדי ליכתוב צ אותיות חייב. צציה"ל שס הציא דצרי הפרמ"ג דהמוחק שיש צו תיקון חייב אף שאינו ע"מ ליכתוב כגון המוחק שט"ח שהיה חייב ונפרע. עיי"ש צציה"ל שהציא ראיות לדבריו.

וג' דהיינו דוקא כאשר יש תיקון בענין כתיבה כענין שאיירי הפרמ"ג שמוחק שט"ח והוא

דווקא בע"ח שסתם אנשים מגדלין, ולפי"ז מתפרש הלשון מצויין אלל רוב צני אדם היינו שהוא מצוי אלל סוג אנשים שהם רוב צני אדם, וכדמסיים המ"צ לאפקוקי מינים שרק עשירים מגדלין אותם.

עוד יש להוכיח מהך מ"ד דכל ישראל צני מלכים דהא דצבר הראוי לצהמה ל"ה מוקצה אין הפי' משום דחשיב שעומד לאכילת הצהמה, דאטו איכא למימר דשצרי זכורית דצני ישראל עומדים למאכל נעמיות, אלא כיון דראוי להם והם נחשצין מצויים סגי בכדי להפקיע מהם דין מוקצה.

ולפי"ז אין לאסור פירורין אף פרורין קטנים שאין עומדים לאכילת אדם, דמ"מ אימא דל"ה מוקצה משום דחוי למאכל צהמה ועופות. וצעיירות דידן אין מצוי שיהא לצנ"א צהמה ועופות, דמ"מ לא נפיק מגדר דמצוי אלל רוב צנ"א כנ"ל. אמנם מה שמצויין עופות דהפקר האוכלין פרורין זה לא סגי להתיר הטלטול וכמבואר צד' המג"א דכלב, הוצא לקמן.

ובאמת דלעניין סילוק מעל השלחן מבואר צד"מ דקיל יותר מטלטול סתם דאף להר"ן דס"ל דצעינן שיהא לו אותם בע"ח מ"מ מודה דאס נתפרקו בשבת מותר לסלקו מעל השלחן כיון דעדיין ראוי לצהמה. אמנם הוא שיטה מחודשת ואפשר דלא נאמרו דצריהם אלא צבע"ח המצויים (לשיטתם), וגם נ"ע אי קיי"ל הכי.

אמנם יל"ע מד' המג"א צסי' שכד סק"ז דכתב דמותר ליתן מזונות לפני כלב אף בכלל של הפקר דכיון דמצווה ליתן לכלב מזונות הו"ל כמזונותיו עליך. ומסיים שס ועי' סי' שח ססכ"ט. וכוונתו לד' הרמ"א הג"ל. ופי' האחרונים את דבריו דע"כ כתב הרמ"א דחשיב כלבים מצויים כיון דמצוי כלבים של הפקר. משמע מד' המג"א דצעינן שיהא מצוי הימיר ליתן בשבת לפני הצע"ח.

אם עכשו יש לו איזה ענין בצבע אחר דוקא כגון שרונה להצליט צבע אדום לאיזה כרוז וכיו"צ מ"מ המורה החשיבה את השחור לכתב וכל צבע שיעציר עליו מקלקל הוא ועכ"פ לא עדיף מכתב ע"ג כתב שאין בו תיקון ופטור. וסיקרא ע"ג דיו לאו דוקא ודוגמא נקט וה"ה כל צבע חשיב קלקול ע"ג שחור. וע' סי' לג סעי' ד צביה"ל ^{אוצר החכמה} ד"ה פסול.

(ו) שבת עג. במתני' הכותב צ אותיות וצרמז"ס פי"א הל' ט. אדם העושה מעשה דכתיבת אות א ועי"ז נכתבו צ אותיות כגון שיש לו נייר קופי מתחת הנייר וכותב א' אחת ונתהוה צ אותיות חשיב שכ' צ אותיות וחייב שהרי עשה מעשה כתיבה ומעשיו עשו צ אותיות וא"ל שימשוך בקולמוס צ פעמים נורת אות דסגי שכתב, ותולדותיו צ אותיות. וראה מגמ' מנחות סד. דמוכת שם דהקולץ מן האילן ענף שיש בו כשיעור גרוגרת חייב ואם לא היה צנקלץ כשיעור אף שעשה אותו מעשה קליפה פטור הרי דבעי מעשה ובעי שיעור ואם יש שיעור חייב על אותו מעשה שפטור אילו לא היה שיעור [ואם יש צ שיעורים הוה מרבה צשיעורים ולא במלאכות] והבא כתיבת צ אותיות הוא שיעור במלאכה דהמלאכה היא הכתיבה נמצא דאם כ' צידו על הנייר אות א ונמצא כתוב צ אותיות כנ"ל חייב, דהא איכא מעשה ואיכא שיעור.

(ז) חזו"א סי' סא צענין כתב ע"ג העוגה דהרמ"א סעי' ג. אחר שכ' דהאותיות מהעוגה עלמה חשיב כותב א"כ אין מתקיים וכן אין חילוק בין אותיות לציורים וכמש"כ צמ"א ס"ק ו' כ' "ואמנם אם אין חילוק בין אותיות לצורות ואין חילוק בין כותב על העוגה לעושה הצורה מהעוגה עלמה ע"כ דפס"ר צתרי דרצנן מותר דהא אמרינן פסחי' לג. דיוצאין צפסח צצריקין המצוירים, הרי שאין צוה משום מוחק. ויותר נ' דצורה על הלחם לא חייל עלי' שם צורה אלא זהו תמונת הפת".

התיקון שלא יהיה כתב זה כתוב אצל אם מוחק כתב הנמצא צלידי הדפים כדי שיהיה המקום נקי וחלק לא חשיב תיקון במלאכת מחיקה, דע"מ ליכתוב צעי וזה אין מחיכם לכתב אלא צמורת ליכלוך ואין כאן תיקון צענין כתיבה. וצשו"ע סעי' ג במוחק דיו שע"ג הקלף איירי ע"מ ליכתוב ממש צ אותיות.

נמצא צ אופנים דמוחק ע"מ תיקון איכא, מוחק אות או אפי' טשטוש דיו ע"מ ליכתוב ממש, או מוחק אותיות צאופן שיש תיקון במחיקת אותיות אלו צמור אותיות שצריך למחוק הכתב שיש כאן.

(ד) סי' שמ סעי' ה מותר לרשום צליפורן על הספר וכו'. צביה"ל ד"ה לרשום הציא דצרי הפרמ"ג דכשעושה רושם צליפרנו על טעות צספר יראה דאסור וחוששני מחטאת וכו' ומדצרי שאר אחריו ל"מ כן וכו' "ואולי דכונת הפרמ"ג כשמוחק האות ע"י רשימת ליפרנו" ודוחק וכו'. עיי"ש.

בונתו שהעציר צפרנו על אות צספר להורות שהוא מוחק [כלומר דצבו"א פי' דכונת הפרמ"ג שהעציר קו צליפרנו ממעל לאות להורות על הגהה, ועי"ז הק' דל"מ שיהיה צוה חיוב, וע"כ פי' דכונתו שהעציר הקו על האות ממש] וכיון שזו הוראה שהאות מוחק חשיב ליה מלאכת מוחק. דאין לומר שכונת המ"צ שמחק ע"י ליפרנו את האות ממש דא"כ מאי קמ"ל הפרמ"ג וגם אין צמשמעות ל' הפרמ"ג "כשעושה רושם צליפרנו על טעות צספר" וצע"כ כמש"נ שהעציר קו להורות שהוא מוחק.

(ה) גיטין יט. המעציר סיקרא ע"ג דיו פטור וקרי ליה הגמ' דמקלקל הוא והוצא צרמז"ס פי"א הל' טז וצמ"צ ס' שמ ס"ק כב. פי' דצבע שחור הוא הכתב הנרצה מה"מ וכל צבע שיעצירו ע"ג השחור נחשב לקלקול ואף

ויל"ע דלכא' לא דמי דמלאכת תפירה היינו לחצר ב' חתיכות בדרך תפירה וממילא אפשר דדוקא בדבר שדרכו בתפירה כגון דבר רך שהדרך לתפור כבגד או עור שדרכו בחיצור ע"י תפירה אבל ב' חתיכות עץ נהי דמלאכה היא מלד תיקון מנא או בנין בכלים אבל תפירה מג"ל, והגמ' דחלתא איירי בקנים שדרכם ליחפר וצ"ז דהא איירי כוורת של קנים הרגיל בחיצור ע"י תפירה.

(י) סי' שמ צצ"י ד"ה וכו' הר"פ, וז"ל שצה"ל כ' הר"י אלו שעושים נקבים צפי צחי הידים ויש חוט מחובר וכו' צין אם היה הפחיל מושם בנקבים מע"ש ומרווח ומהדקו בשבת צין אם הכניסו בנקבים בשבת אין צו משום תופר דתופר לא הוה אלא שרואה בקיומו שיהיה מהודק תמיד וכו', אבל לתפור חוט א' וכשפושטו מרחיצו וכשלוצשו מותחו ומהדק צחי ידיו תפירה היא זאת דמה לי תפירה ליום אחד מ"ל תפירה עולמית.

הל' נ' כסותר אי תפירה ליומא חשיב תפירה כשעומד לסתרו או לאו. וביאור הדברים שהדבר תלוי בצורת התפירה אי צורתה כתפירה עולמית הוה תפירה וחייב חטאת אף אי הוה עמיד לפתחו ולסתרו, ואי צורת התפירה ארעית אזי פטור וזה שכ' "שתופר ל"ה אלא שרואה בקיומו וכו' וזה שאינו וכו' אלא בשעה שלוצשו ובשעה שפושטו מרחיצו" היינו שצורת התפירה מוכחת עליו שאין זה רואה בקיומו והיינו שכ' שדומה למי שיש לו לולאות וקרסים ומחזרם דשם מוכח מצורת הלולאות וקרסים שאינו תפירה קיומית. משא"כ בסיפא דליכא נקבים המתוקנים ומחזר החוט בצגד שצורת התפירה כתפירה עולמית להכי אסור אף אם הוא מתכוין לפתוח תדיר.

ויש להסתפק אי התיר מכת ראייה זו דוקא בצירים כהגמ' או אף בצאותיות כה"ג התיר ואי התיר אף בצאותיות וכל ההיתר משום דלורה על הלחם לא חיל וכו' נמצא הוא סברת הר"ש הלוי המוצא צמ"א וצמ"צ דשרי כשהאאותיות מגוף הלחם כשעשאו כך בדפוס ונ"ע.

(ח) סי' שמ סעי' יג "אין שוברין החרס ואין קורעין הנייר מפני שהוא כמתקן כלי". צביה"ל ד"ה נייר הביא דעת הפר"ח יו"ד סי' קיח צמה שהיו נותנים תצטיל של ישראל צתנור של עכו"ם והיו חותמים אותו ע"ד שכורכים נייר על המנעול ומדבקים קצותיו ובשבת קורעין אותו ע"י עכו"ם. ומסיק שם דקריעת הנייר הוה איסור דאורייתא דהוה מקלקל ע"מ לתקן ותיקוניו היא שצריך לפתחו השתא משום המאכל שצמכו. וועי"ש צביה"ל שחילק צין היכא שהתיקון צגוף הנייר וצין היכא שאינו צנייר גופי' אלא צמוצאה].

ויל"ע צניור דהפר"ח אמאי אסור והא דמי ממש לעור שע"פ החצית דאי' בחוספתא צינה פ"ג ט' והציאו צמ"א ס' שיד ס"ק יד וצמ"צ ס"ק כה. והיינו כיון שהוא דרך השחתה וקילקול וכמש"כ בחזו"א סי' נא ס"ק יג וה"נ נייר זה שחותם התנור אף שיש בו תיקון להגעת האוכל הא גם בחצית עי"ז מגיע על האוכל ונ"ע.

(ט) סי' שמ סעי' יג המדבק ניירות או עורות וכו' הר"ז מולדת תופר. וציה"ל שם ד"ה תופר, ונ"ל דה"ה כשמדבק עץ לעץ ע"י דבק כנהוג ג"כ שם תופר עליו כי מצינו בגמ' עד: דצעים שייך ג"כ תפירה דאמר שם האי מאן דעביד חלתא [כוורת של קנים] או חייטא לפומיה וכו' עיי"ש.

אוצר החכמה

הגאון רבי יהודה שפירא שליט"א*

מקלקלין בחבורה ובהבערה

וגראה מד' רש"י דכל מלאכה שאינה נריכה לגופה לא חשיב לר"ש מלאכה כלל דשורש המלאכה הוא תיקון גופה וכיון דגופה הוא קלקול אין להחשיב התיקון הבא אחר כך דעיקר פטור דמלאכה מחשבת במקלקל, הוא הקלקול בגופה, ואע"ג דמלאכה שאינה קלקול סגי בתיקון לגופו משום דהתם דיינינן הכל כתיקון אבל במקלקלין הסבירא דאין חייב עד שיהא תיקון בגוף הדבר שעושה המלאכה וכענין שכתבו תוס' דתיקון לגופו לא חשיב צריך לגופה וממילא הוא מקלקל, מיהו שונה לדעת תוס' מד' רש"י, לדעת תוס' ענין מלאכה שנריכה לגופה היא כמו שהיתה במשכן ולכן במשכן דהיה הצערה לבישול סממנין הרי הוא נריכה לגופה אבל לדעת רש"י דאינו חלוי במשכן כל הצערה ה"ה בכלל מקלקל, ואמנם יש לשאול לדעת רש"י הרי מנו חכמים שוחט לתיקון העורות ומצער לצורך בישול סממנין כאבות מלאכות שהיו במשכן אע"ג דלא היה התיקון בגופן, וצריך לומר דכיון דתנאי התורה במלאכה מחשבת, לא היה חשבינן שוחט וצמער כאבות מלאכות ורק מדגלי רחמנא במילה ובהצרת צח כהן חשיבי אבות מלאכות.

מיהו ז"ע לשיטת רש"י הא דאמר בגמ' ור"י מה לו לחקן מילה מ"ל לבשל פחילה, והא כו"ע מודו דחשיב תיקון אלא מדין משאל"ג אחינן עלה, ואפשר דר"י קאמר כן לדחות ד' ר"ש נהי דלא חשיב מלאכה הנריכה לגופה אבל איך ילפינן מכאן דמקלקל לגמרי חייב והא יש

(א) שבת קו א. מחני' ר"י צרייחא ר"ש, דעת רש"י דדין מקלקל בחבורה ובהצעה תליא בפלוגמא דר"י ור"ש במלאכה משאל"ג, ולר"י דמחייב פוטר מקלקל בחובל ומצער דאין ראייה בחובל ומצער שאני מדאילטריך קרא למישרי מילה ולאסור הצערת צח כהן דהתם חשיב תיקון המילה ותיקון הפחילה מלאכה גמורה, ור"ש דפוטר משאל"ג חשיב תיקון המילה והפחילה משאל"ג, דמלאכה הנריכה לגופה הוא דוקא כשיש תיקון בגופה בדבר שעושה המלאכה כגון מכבה לעשות פחמים דהתיקון הוא בגוף הכזוי אבל מצער אף לבשל קדירה ליכא תיקון בעצם גופה אלא בקדירה ובעצם מקלקל, וכן בחובל לצורך מילה אין החבלה עצמה חשיב תיקון אלא קלקול, ותיקון גבירא ע"י קיום המילה אינו חשיב תיקון בגופה, ומדשרי רחמנא מילה ואסור הצערת צח כהן ע"כ דמקלקל בחבורה והצעה חייב, אבל חובל לכלצו ומצער לאפרו לכו"ע חייב.

ואף דאמרינן ד' ע"כ דלא צריך בהוצאה מלאכה הנריכה לגופה כמרא לעשות לה טם וחייב גם בצריך לגופו כמרא לחפור צה, צריך לומר דמקלקלין שאני וכמש"כ תוס' שם דמקלקלין צריך גם תיקון בגופה, מיהו ז"ע מנ"ל לחדש דלר"ש דאף מקלקל גמור חייב, הי' צדין דנילף ממילה והצרת צח כהן בחובל ומצער חייב במלאכה שא"צ לגופה אבל מ"מ צעינן תיקון כמילה והצרת צ"כ.

05/09/2018

* נכתב בשנת תשי"ב